

ΜΕΡΙΜΝΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Από την Βραζιλία έφθασαν εις τὸ ΚΕΕΦ δύο σημαντικὲς ἐκδόσεις πού ἀναδεικνύουν τὴν ἐπὶ τῆς Ἰβηρο-αμερικανικῆς διανοήσεως παραδοσιακὴν ἐπίδραση τῆς «ἡπειρωτικῆς» φιλοσοφίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀγγλοσαξωνικῆς ἐμπνεύσεως «ἀναλυτικὴν» φιλοσοφίαν πού τείνει ἐπ' ἐσχάτων νὰ ἐπικρατήσῃ στήν χώρα αὐτήν. Τὸ πρῶτο βιβλίον εἶν' ἓνα ἔργο συλλογικὸν ὅπου ἡ ἔννοια τῆς μερίμνας ἀναλύεται ὑπὸ διαφορετικὰς ὀπτικὰς γωνίας κ' ὑπὸ πρῶτον διεπιστημονικόν¹. Στὸν Πρόλογό τους, οἱ συντονισταὶ συμπυκνώνουν τὴν σημασίαν τῆς προσφορᾶς τοῦ καθενὸς συγγραφέως, συμπεριλαμβανομένης κ' ἐκείνης ἑκατέρου ἐξ αὐτῶν. Ἀκολουθοῦν τὰ κείμενα τῶν Marcos Aurélio Fernandes, «Ἡ μερίμνα τῆς φαινομενολογίας καὶ ἡ φαινομενολογία τῆς μερίμνας» μιά προσεκτικὴ διερεύνηση τῶν σχετικῶν θεωρήσεων καὶ καταστάσεων, ὅλα καὶ τῆς αὐσίας τοῦ μερίμνᾶν (σσ. 17-32)· Creusa Capalbo, «Ἡ ἀντίληψη τῆς σωματικότητος: μερίμνᾶν περὶ τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῆς ὁλότητος» (σσ. 33-42), ὅπου διερευνᾶται ἡ στάσις τοῦ γάλλου στοχαστοῦ Maurice Merleau-Ponty ἐναντι τοῦ κατὰ Husserl βιολογισμοῦ, κ' ὅπου ὑπογραμμίζεται πῶς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα συνιστᾷ γιὰ τὴν συνείδησιν τόσον ἓνα ἀποκεντρωμένον φαινόμενον ὅσο καὶ μίαν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα, ἓνα ζῶν δεδομένον δηλαδὴ πού ἀπευθύνεται εἰς τὸν προστοχασμὸν ὅσο καὶ στὸν λόγον· Constança Marcondes César, «Ἡ ἔννοια τοῦ μερίμνᾶν κατὰ τὸν Paul Ricœur» (σσ. 43-48), εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἔργο ἡ ἔννοια αὕτη συνδέεται πρὸς ἐκείνες τῆς ἐκτιμήσεως, τοῦ σεβασμοῦ γιὰ τὸν ἄλλον, ἐνῶ ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐπικαλύπτονται ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης· Adão José Peixoto, «Φαινομενολογία, ἀναθεμελίωσις τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν: μιά προσεκτικὴ τοῦ μερίμνᾶν» (σσ. 49-60), ὅπου τονίζεται πῶς ὁποῖος ὑποφέρει ἐλπίζει νὰ τοῦ παρασχεθῇ ἀπὸ τὸν ἄλλον ἓνας δεσμὸς στερεωτικὸς τοῦ εἶναι του, ὥστε χάρις εἰς ἐκεῖνον, νὰ ὑπερκερασθῇ μιά βιούμενη κατάστασις· Magali Roseira Boemer, «Φαινομενολογία τοῦ μερίμνᾶν: μιά προσεκτικὴ τοῦ ἐγκλεισμοῦ» (σσ. 61-66), ὅπου ὑποστηρίζεται πῶς χρειάζεται μιά ἀλλαγὴ τῆς στάσεως ἐναντι τοῦ χρήζοντος μερίμνης οὕτως ὥστε ὁ ἴδιος νὰ ἐπανεύρῃ τὸ ἀρχικόν του εἶναι· Adriano Furtado Holanda, «Φαινομενολογία τῆς μερίμνας. Στοχασμοὶ ἐπὶ τοῦ διωνύμου ὑγεία-νόσος» (σσ. 67-84), ὅπου ἐκτίθενται οἱ τρόποι παροχῆς πρακτικῆς βοήθειας πρὸς τὸν ὑποφέροντα· Maria Aparecida Viggiani Cicudo, «Ἡ φαινομενολογία τῶν μέσων καὶ τῆς μερίμνας στήν ἐκπαίδευσιν» (σσ. 85-92), πρόκειται περὶ τῶν μεθόδων πού ἀποβλέπουν στήν συμπαράστασιν τοῦ ὑποφέροντος, ὥστε νὰ ἐπανεύρῃ ἑαυτόν· Luiz Augusto Normanha Lima, «Ἡ περιγραφὴ, ἡ ἀναγωγὴ κ' ἡ ἐρμηνεία στήν φιλοσοφίαν τοῦ Husserl, κ' ἡ χρῆσις τῶν κατὰ τὴν φαινομενολογικὴν μέθοδον», ὅπου διερευνῶνται οἱ τρόποι διὰ τῶν ὁποίων ἡ φαινομενολογία εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλῃ στήν ἐπίγνωσιν τῆς καταστάσεως ὁποίου ὑποφέρει· Carlos Diógenes Côrtes Tourinho, «Ἡ συνείδησις καὶ ὁ κό-

1. A.-J. PEIXOTO – A.-F. HOLANDA (ἐπιμ.), *Fenomenologia do cuidado e do cuidar. Perspectivas multidisciplinares*, Curitiba, 2011, 132 σσ.

ομος. Μια επιδρομή στην υπερβατικολογική Φαινομενολογία του Husserl: με το κείμενο αυτό ο συγγραφέας του προσφέρει, εκφεύγοντας από το ειδικό θέμα του βιβλίου, μιά διεισδυτική επισκόπηση της φαινομενολογικής μεθόδου. Simeão Donizeti Sass, «Μιά θεμελιώδης ιδέα του ύπαρξιμοῦ του Sartre: ἡ ζωηρότης», όπου εκτίθεται ὁ παράδοξος τρόπος συσχετισμοῦ συνειδήσεων κι ἀντικειμένων, ὡς βιώματος γνώσεως κι αὐτογνωσίας, ὡς δεσμοῦ μεταξὺ συνειδησιακῆς ζωηρότητας κι συνειδητοποιήσεως τοῦ κόσμου· τέλος, Valmir de Costa, «Ὁ Sartre καὶ ἡ φαινομενολογία. Εἰσαγωγή με ἀφετηρίαν τὴν υπερβατικότητα τοῦ ἐγώ»: τρίτο κείμενο ποὺ ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν γενικὴ θεματικὴ τοῦ γενικοῦ κύκλου, ἀλλὰ ποὺ θέτει τὸ πρόβλημα τῆς ἀπορρίψεως μιᾶς λογικῆς χρήσεως τῆς φαινομενολογίας, ἐπιλέγοντας τὴν χρήση τῆς ὡς ὄργανου ἀναζητήσεως τῆς συνειδησιακῆς ἐνέργειας. Τὸ βιβλίο αὐτό, κατὰ τὸ σύνολό του, τεκμηριώνει τὴν ζωηρότητα τῆς βραζιλιανῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Ὁ προβληματισμὸς τῆς Constanca Marcondes Cesar, ἡ ὁποία ἔχει προσφέρει ἐξαίρετα δείγματα τῆς δημιουργικῆς τῆς ἀναστροφῆς πρὸς τοὺς ἐξέχοντες γάλλους φιλοσόφους τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἔχει, στὸ βιβλίο τῆς αὐτῆς ὡς ἀφετηρίαν, τὸ καίριον ἐρώτημα: εἶναι δυνατόν ὁ στοχασμὸς περὶ ἐλευθερίας νὰ καταλήξει στὴν ὑπόδειξιν ἑνὸς τρόπου υπερβάσεως τῆς ἠθικῆς κρίσεως ποὺ μαστίζει τὴν κοινωνία τῶν ἡμερῶν μας; Τὸ θέμα ἐξετάζεται μετὰ τῆς ἔννοιας τῆς παγκόσμιας κρίσεως καὶ τῶν ἠθικο-ἐπιστημολογικῶν καὶ ἠθικο-ἀνθρωπολογικῶν ἐπιπτώσεών τῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔννοιας τῆς κρίσεως ὡς πρὸς τὴν σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμο, πρὸς τὴν φύση, καὶ πρὸς τοὺς αἰῶνες ἀνθρώπους. Ἡ συγγραφεὺς ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν διερεύνηση καὶ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ περιεχομένου τῆς ἔννοιας τῆς κρίσεως μετὰ τὴν σημασία τῆς διακρίσεως κατὰ τὴν ἀνγκρίσεως. Στὸ πλαίσιο τῆς ἱστορίας οἱ κρίσεις ἐμφανίζονται ὡς μεταβολές χαρακτῆρος ἐπιστημολογικοῦ, ὀντολογικοῦ κι ἀξιολογικοῦ, προσιδιάζουν διὰς εἰς τὰς λεγόμενες κοινωνίες διακινδυνεύσεως. Ἦδη ὁ Husserl ἐπεσήμανε, στὶς ἀρχὲς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τὴν κρίση τῶν ἐπιστημῶν, προσδιορίζοντας ἀκόμη καὶ τὴν ἠθικὴν τῆς χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον συνέδεε πρὸς τὴν ἀπόρριψη τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προτείνοντας μιὰ νέα πνευματοκρατία διὰ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ μιὰν ἐπιστημολογία σὲ μιὰν ἠθική. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του, ὁ Heidegger, ἀναλύοντας τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὸ δρᾶν, ἐθεώρησε τὴν κρίση τῆς ἐποχῆς τοῦ ὡς διασκοτισμὸν τοῦ πνεύματος κ' ὡς ἀποδυνάμωσίν του ἐξ αἰτίας τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς ἐπιστήμης εἰς τεχνοπρακτικὴν τῆς ἀποκτήσεως καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς γνώσεως. Στηριζόμενος ἐπὶ τῶν θεωρήσεων τῶν δύο αὐτῶν γερμανῶν φιλοσόφων ὁ Maurice Merleau-Ponty καὶ ὁ Paul Ricœur ἐδημιούργησαν, ὁ καθένας μετὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον, μιὰν νέα περὶ ἀνθρώπου, συνειδήσεως κ' ἐλευθερίας ἀποψιν, ἐπιβάλλοντάς τὴν ἐπὶ τῶν συγχρόνων τους. Ὁ Merleau-Ponty ἐξέθεσε τὴν ἀποψιν τοῦ κυρίως εἰς τὸ ἔργον του *Φαινομενολογία τῆς ἀντιλήψεως*, τονίζοντας τὶς ἔννοιες τῆς σωματικότητος καὶ τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως καὶ προτείνοντας μιὰν ἀναθεώρηση τῶν ἔννοιῶν τοῦ cogito καὶ τῆς χρονικότητος, διὰ τῆς ἔννοιας τῆς ἐνεργοῦ προσθετικότητος. Ἡ συγγραφεὺς ἀναδεικνύει ἐδῶ τὸν μεταξὺ προθετικότητος καὶ ἐλευθερίας δεσμόν. Ἡ ἐλευθερία ἀποβαίνει, συνεπῶς, εἰς τὸ ἔργον τοῦ M. Merleau-Ponty, δυνατότης τοῦ ὄντος νὰ «διακόπτει» καὶ ν' «ἀρχίζει», πρᾶγμα ποὺ συνεπάγεται τὴν ὑπαρξὴν «ἀνοικτῶν καταστάσεων». Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὁ Paul Ricœur ἀναδεικνύει τὴν κρίση τῆς ἀπόψεως περὶ ἀνθρώπου

2. C. MARCONDES CESAR, *Crise e Liberdade em Merleau-Ponty e Ricœur*, Aparecida (São Paulo), 152 σσ.

καὶ συνειδήσεως ἤδη στὴν εἰσαγωγή τοῦ ἔργου *Ἐαυτὸν ὡς ἄλλον*, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀντίθεση μεταξὺ ἑνὸς cogito βεβαίου καὶ ἑνὸς cogito ἐπισηφαλοῦς, διατυπώνοντας ἔτσι τὶς πρῶτες θεωρήσεις μιᾶς ἐρμηνευτικῆς τοῦ *ἐάν* καὶ προσεγγίζοντας τὸ φάσμα τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων. Ἀντιλαμβανόμενος τὶς παραλλαγές τοῦ «δύναμαι» ὡς ἐκφράσεις τῆς προσβάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ *ἐάν*, ὁ Ricœur προτείνει μιὰ φαινομενολογία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἱκανὸς νὰ λέγει, νὰ πράττει, νὰ διηγεῖται καὶ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος τῶν πράξεών του, ἐκφράζοντας, μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, τὴν ἐλευθερία του. Ὁ δεσμὸς ποὺ συσχετίζει τὴν θεωρία τοῦ Merleau-Ponty πρὸς τὴν θεωρία τοῦ Ricœur εἶναι φανερὸς εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, τιτλοφορούμενη *Ἐν τελευταία ἀναλύσει*. Οἱ δομὲς αὐτὲς ἐκτίθενται διὰ μακρῶν εἰς τὰ πέντε κεφάλαια τοῦ βιβλίου τῆς Constança Marcondes Cesar, μὲ καταπλήσσουσιν εὐκρίνειαν καὶ μὲ διεισδυτικὲς ἐπισημάνσεις. Ἡ συγγένεια τῆς γερμανικῆς πρὸς τὴν γαλλικὴ φιλοσοφία τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος εἶναι ἀναντίρρητη. Μὲ τὸ βιβλίον ὅμως αὐτὸ ἀναδεικνύεται ἡ αὐτοτέλεια τῆς δεύτερης, χάρις στὴν προσήλωσή της πρὸς τὶς εὐρεῖες ἐρμηνεῖες τῶν ἐννοιῶν τοῦ cogito καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Εὐάγγελος ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
(Ἀθῆναι)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

